

ДИНАМІКА НАКОПИЧЕННЯ ОСНОВНИХ ДІЮЧИХ РЕЧОВИН У КОРЕНЯХ ЖИВОКОСТУ ЛІКАРСЬКОГО

©Т. М. Гонтова

Національний фармацевтичний університет, Харків

РЕЗЮМЕ: у статті наведено результати вивчення динаміки накопичення водорозчинних полісахаридів, гідроксикоричних кислот та алантоїну в коренях живокосту лікарського залежно від фази вегетації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: живокіст лікарський, корені, водорозчинні полісахариди, алантоїн, гідроксикоричні кислоти.

Вступ. Живокіст лікарський широко використовують в офіційній та народній медицині. Ця рослина в народі має назву “костолом”, завдячуючи своїм унікальним властивостям прискорювати зрощування кісток, загоювати рани. Живокіст лікарський допомагає при болях у спині, суглобах, при розтягненнях, незагоєних ранах, виразках, сухості шкіри, тріщинах на п'ятах [6, 10, 12, 13].

За літературними даними, живокіст містить амінокислоти, полісахариди (до 20 %), дубильні речовини пірокатехінової групи (до 2,4 %), алантоїн (до 3,75 %), алкалоїди, вітаміни [1, 4, 5, 8, 11]. Ці біологічно активні речовини обумовлюють фармакологічну активність живокосту. Так, алантоїн – потужний стимулятор росту кісткових, хрящових і м'язових клітин, прискорює загоювання ран та опіків, зменшує біль, знімає запалення, а при захворюваннях суглобів, опіках проявляє антиоксидантну дію, стимулює регенерацію тканин. ВРПС виявляють протизапальну, ранозагоювальну, протипухлинну, пом'якшувальну дію [1, 9]. Гідроксикоричні кислоти мають протизапальну, антиоксидантну, антимікробну та протипухлинну дію [2].

За даними літератури, корені живокосту лікарського рекомендується заготовляти рано навесні та пізно восени, що обумовлено вмістом алантоїну, проте не менш дієвими в коренях живокосту лікарського є полісахариди і гідроксикоричні кислоти [1, 8].

Метою роботи було вивчення динаміки накопичення основних груп БАР (ВРПС, гідроксикоричних кислот, алантоїну) в коренях живокосту лікарського залежно від фази вегетації рослини та визначення оптимальних термінів заготівлі сировини.

Матеріал і методи дослідження. Об'єктами наших досліджень були серії коренів живокосту лікарського, які заготовляли на території Харківської та Сумської областей в чотирьох фазах вегетації рослини – розеткоутворення, цвітіння, плодоношення, кінець вегетації. Для дослідження використовували середню пробу повітряно-сухої сировини.

Суму ВРПС визначали методом гравіметрії [3], вміст алантоїну – методом спектрофотометрії, що базується на реакції хімічного перетворення алантоїну у гліоксалеvu кислоту. Для проведення розрахунків попередньо будували калібрувальний

графік стандартного зразка алантоїну. Виміри проводили при довжині хвилі 530 нм на спектрофотометрі “Specord 200” [7]. Кількісний вміст суми гідроксикоричних кислот у сировині встановлювали спектрофотометричним методом у перерахунку на хлорогенову кислоту [8]. Користувалися методикою, викладеною в ТФС 42У-6/37-232-96 «Трава злинок канадської». Виміри проводили при довжині хвилі 327 нм.

Результати й обговорення. У результаті проведених досліджень встановлено (табл. 1), що вміст суми ВРПС для сировини з обох районів заготівлі коливався в межах 12–14,5 %. Найменше ВРПС накопичувалося у сировині, заготовленій у Харківській та Сумській областях у фазі розеткоутворення і цвітіння, 12,32–12,84 %. Встановлено, що вміст полісахаридів поступово збільшувався у наступних фазах вегетації. Найбільше їх містилося у коренях, що заготовляли у Сумській області наприкінці вегетаційного періоду рослини – 14,61 %. Вміст ВРПС у сировині, яку заготовляли у Харківській області у той же період, відрізнявся незначно і становив 14,24 %.

Вміст гідроксикоричних кислот у сировині, зібраній у Сумській області, коливався у межах 0,73–1,44 %, а у Харківській – 1,31–2,14%. З результатів, наведених у таблиці, видно, що вміст гідроксикоричних кислот у сировині з Сумської області поступово знижувався у фазах плодоношення та вегетації і складав 0,74–0,85 % відповідно. У більшій кількості вміст цих сполук спостерігався у фазі цвітіння живокосту і становив 1,44 % для сировини з Сумської області та 2,14 % для сировини з Харківської області. Наявність найбільшого вмісту гідроксикоричних кислот саме у цій фазі вегетації може бути пов'язана з біохімічними процесами, що відбуваються у рослині в період цвітіння.

Аналіз даних, представлених у таблиці, показав, що загальний вміст алантоїну коливався у межах 2,32–4,39 %. У сировині, зібраній в обох областях, вміст алантоїну був найбільшим у період розеткоутворення та кінця вегетації й складав 3,19–4,39 % (сировина з Сумської області) та 2,86–3,51 % (сировина з Харківської області), що підтверджує дані, наведені у літературі стосовно терміну заготівлі коренів живокосту лікарського.

Таблиця 1. Результати вивчення динаміки накопичення основних БАР у коренях живокосту лікарського у перерахунку на абсолютно суху сировину

№ з/п	Групи БАР	Місце заготівлі	Вміст БАР у період, %			
			розетко-утворення	цвітіння	плодоношення	кінець вегетації
1	Сума ВРПС	I	13,28±0,14	12,84±0,21	13,42±0,27	14,61±0,24
		II	12,75±0,31	12,32±0,22	13,45±0,18	14,24±0,17
2	Сума гідроксикоричних кислот	I	1,17±0,01	1,44±0,01	0,74±0,01	0,85±0,01
		II	1,31±0,01	2,14±0,02	1,81±0,02	1,39±0,02
3	Алантаїн	I	3,19±0,03	2,71±0,04	2,32±0,01	4,39±0,02
		II	2,86±0,04	1,38±0,02	2,05±0,03	3,51±0,03

Примітки: I – Сумська область

II – Харківська область

Наведені вище дані доводять необхідність заготівлі сировини в кінці вегетації (вересень–жовтень).

Висновки. У результаті проведених досліджень встановлено взаємозв'язок між фазами роз-

витку рослини та динамікою накопичення діючих речовин коренів живокосту лікарського – суми ВРПС, алантаїну, суми гідроксикоричних кислот. Визначено оптимальний термін заготівлі сировини – кінець вегетації (вересень – жовтень).

ЛІТЕРАТУРА

1. Выход С. В. Исследование полисахаридов окопника лекарственного (*Symphytum officinale* L.) / С. В. Выход // Акт. проблемы создания новых лекарств. препаратов природного происхождения: Фитофарм 2003: Матер. международн. съезда. – СПб. – 2003. – С. 27–29.
2. Гончаров Н. Ф. Гидроксикоричные кислоты цветков и листьев нефармакопейных видов рода боярышник / Гончаров Н. Ф., Михайлов И. В., Гончаров Н. Н. // Фундаментальные исследования. – 2011. – № 9 – С. 146–148
3. Державна Фармакопея України / Держ. п-во “Науково-експертний фармакопейний центр”. – 1-е вид., доп. 4. – Х. : РИПЕГ, 2011. – 337–338 с.
4. Окопник лекарственный *Symphytum officinale* L. : Аналит. обзор / Б. М. Зузук, Р. В. Куцик, И. Р. Костюк [и др.] // Провизор. – 2004. – № 17. – С. 30–34.
5. Окопник лекарственный *Symphytum officinale* L. / Б.М. Зузук, Р.В. Куцик, И.Р. Костюк [и др.] // ПРОВИЗОР. – 2004. – № 18. – С. 25–28.
6. Окопник лекарственный *Symphytum officinale* L. / Б. М. Зузук, Р. В. Куцик, И. Р. Костюк [и др.] // ПРОВИЗОР. – 2004. – № 19 – С. 35–38.
7. Прокопенко Т. С. Определение алантоина в некоторых видах бурачниковых / Т. С. Прокопенко, Н. Ф. Комиссаренко, Н. Н. Зыкова // Состояние и перспективы создания новых готовых лекарственных средств и фитохимических препаратов: тез. Докл. Всесоюз. науч.-практ. конф., Харьков, 3-5 окт. 1990 г. – Х., 1990. – С. 26–27.
8. Прокопенко Т. С. Дослідження біологічно активних речовин рослин роду живокіст : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. фарм. наук : спец. 15.00.05 «Фармацевтична хімія та фармакогнозія» / Т. С. Прокопенко. – Х. – 1996. – 23 с.
9. Углеводы корней *Symphytum officinale* / В. Н. Чухенко, Т. С. Прокопенко, Н. Ф. Комиссаренко [и др.] // ХПС – 1990. – № 4 – С.542–543.
10. Efficacy of comfrey root (*Symphyti offic. radix*) extract ointment in the treatment of patients with painful osteoarthritis of the knee: results of a double-blind randomised, bicenter, placebo-controlled trial / B. Grube, J. Grunwald, L. Krug [et al.] // Phytomedicine. – 2007. – Vol. 14, № 1. – P. 2–10.
11. Analysis, separation, and bioassay of pyrrolizidine alkaloids from comfrey (*Symphytum officinale*) / E. Carole Couet, Colin Crews, A. Bryan Hanley // Natural Toxins. – 2006. – Vol. 4. – №4. – P. 163–167.
12. Grunwald J. Effectiveness of *Symphytum officinale* (comfrey root) extract ointment in painful knee osteoarthritis / J. Grunwald // Focus on Alternative and Complementary Therapies. – 2007. – Vol. 12. – № 3. – P. 177–178.
13. Influence of homeopathic treatment with comfrey on bone density around titanium implants. A digital subtraction radiography study in rats / Celso Eduardo Sakakura, Rubens Spin Neto, Ann Wenzel // Clinical oral implants research. – 2008. – Vol. 19. - № 6. – P. 624–628.

ACCUMULATION DYNAMICS OF THE BASIC ACTIVE SUBSTANCES IN SYMPHYTUM OFFICINALE ROOTS

©T. M. Hontova

National University of Pharmacy, Kharkiv

SUMMARY. There are presented the results of the study of the dynamics accumulation of the major groups of biologically active substances in the roots of comfrey (*Symphytum officinale*), depending on the phases of vegetation.

KEY WORDS: *symphytum officinale*, roots, water-soluble polysaccharides, alantoin, hydroxycoric acids.